

Kantorsfrågan i kyrkomötet.

Bland de frågor, som förelågo vid kyrkomötet, faller även den genom tvenne motioner förebragta frågan om kantorerna, och deras rättsliga ställning m. m. Motionerna remitterades till kyrkolagsutskottet vilket i ett utförligt betänkande av den 22 aug. även gjort en återblick över frågans historia. Då denna översikt meddelar åtskilligt värdefullt, avtryckes här hela utlåtandet. Utskottets hemställan bifölls av kyrkomötet. Törhända kan anledning föreligga att senare återkomma till själva debatten.

Red.

I en vid kyrkomötet väckt motion nr 21 har herr biskop *Danell m. fl.* — under erinran att ett år 1920 fullbordat förslag till lag angående kantorer antagits av kyrkomötet men avslagits av riksdagen samt att 1925 års kyrkomöte hos regeringen anhållit, att förslaget måtte snarast möjligt och utan rubbning i de huvudsyften, man avsett vinna, överarbetas i syfte att få de hinder avlägsnade, som föranledde, att riksdagen fällde förslaget — föreslagit, att kyrkomötet måtte göra ett uttalande i samma riktning som 1925 års kyrkomöte.

I en annan vid kyrkomötet väckt motion nr 22 har herr *Ljung m. fl.* hemställt, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t fäcktes låta utarbета och för kyrkomötet framlägga nytt förslag till lag om kantorer m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med det av 1920 års kyrkomöte antagna, dock att de bestämmelser, som föranledde att riksdagen ej godtog förslaget, borde omarbetas i sådan riktning, att förslaget kunde antagas hava utsikt att jämväl vinna riksdagens bifall.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

I fråga om förarbetena till det i motionerna åsyftade lagförslaget har utskottet inhämtat följande.

Redan den 31 januari 1908 avgåvo särskilda kommitterade ett betänkande med förslag till en genomgripande omorganisation av klockarinstitutionen. Det uppdrogs sedermera åt hovrättsrådet K. J. Ekman att inom departementet biträda vid frågans fortsatta behandling, särskilt vad anginge de med klockarinstitutionen förenade löneförmåner. Ekman avgav den 7 januari 1915 en promemoria i ämnet. Härefter tillkallades ytterligare sakkunniga, vilka den 19 maj 1915 överlämnade förslag till lag angående kantorer.

Efter nådigt uppdrag utarbetade vidare regeringsrådet G. Thulin en vidlyftig utredning angående klockar-, organist- och kantors-(kyrkosångar-)befattningarna, vilken år 1919 befordrades till trycket. Detta betänkande innehåller, förutom omfattande historiska och statistiska utredningar, en redogörelse för 1915 års förslag och däröver avgivna yttranden ävensom nytt förslag till riktlinjer för lagstiftning i ämnet. Thulin avgav även ett förslag till lag angående kantorer jämte därmed sammanhängande författningsförslag. Sedermera tillkallades ytterligare fyra sakkunniga att under Thulins ordförandeskap biträda med fortsatt utredning

rörande klockarinstitutionen. Dessa sakkunniga avlämnade ett den 6 mars 1920 dagtecknat betänkande.

Med skrivelse, nr 13, till 1920 års allmänna kyrkomöte framlade Kungl. Maj:t ett i allt väsentligt med sistnämnda sakkunnigas betänkande överensstämmande förslag till lag om kantorer. Förslaget antogs med några mindre modifikationer av kyrkomötet, vilket i skrivelse, nr 50, anmälde sitt beslut för Kungl. Maj:t.

Det av kyrkomötet antagna förslaget var av följande huvudsakliga innehåll:

I stället för de nuvarande klockar-, organist- och kyrkosångarbefattningarna skulle inrättas kantorsbefattningar, vilkas innehavare tillades egenskapen av kyrkliga tjänstemän. I varje kantorsdistrikt, omfattande en eller flera församlingar, om dessa hörde till samma pastorat, skulle finnas anställd en kantor; distriktet obetaget att i fall av behov anställa flera kantorer. Kantorsbefattningarna skulle vara av två huvudslag: kantorsbefattning, som var avsedd att utgöra befattningshavarens huvudsakliga verksamhet (självständig kantorsbefattning), och kantorsbefattning, som var avsedd att för befattningshavaren utgöra en bisyssla (kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring). Kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring var av högre eller lägre grad. Hade kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring i viss föreskriven ordning förenats med folkskollärartjänst, benämndes den skolkantorsbefattning. Kantors tjänst-åligganden skulle vara dels av kyrkomusikalisk dels av icke kyrkomusikalisk art. Huvudvikten låg dock å de kyrkomusikaliska göromålen. Bland göromål av icke kyrkomusikalisk art hade för innehavare av självständig kantorsbefattning upptagits att i viss utsträckning biträda å pastorsexpeditionen, där sådant biträde erfordrades. I större kantorsdistrikt kunde, jämte kantorsbefattning, inrättas antingen särskild befattning för orgelspelmanen och vad därmed sammanhängande (organistbefattning) eller särskild befattning för den icke kyrkomusikaliska delen av kantors verksamhet (klockar- eller kyrkofogdebefattning) eller ock båda dessa särskilda befattningar. Bland göromålen för innehavare av klockar- eller kyrkofogdebefattning låg huvudvikten vid biträde å pastors-expeditionen, som denna befattningshavare skulle vara skyldig lämna. I fråga om lönerna upptog förslaget principen om minimilöner. Dessa hade satts till 2,400 kr. för självständig kantorsbefattning, självständig organistbefattning och klockar- eller kyrkofogdebefattning. 1,200 kronor för kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring av högre grad och för organistbefattning med begränsad tjänstgöring samt 800 kronor för kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring av lägre grad. I vissa fall kunde, med domkapitlets medgivande, skäligen nedsättning i minimilönen äga rum. I vissa fall skulle åter höjning över minimilönen ske. Lönen bestämdes genom lönereglering, vartill förslag upprättades å kyrkostämman med den eller de församlingar, som kantorsdistriktet omfattade. Förslaget skulle underställas domkapitlets prövning och fastställelse. I vissa fall skulle det i erforderliga delar hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande. Till de förutnämnda lönerna kom dyrtidstillägg till belopp, som kunde varda bestämt av Kungl. Maj:t och riksdagen. I lagen angävos endast de allmänna

huvudgrunderna för kantors tjänstäligganden. De närmare bestämmelserna om dessa åligganden voro avsedda att meddelas i en särskild stadga, vilken Kungl. Maj:t skulle äga utfärda i administrativ ordning. Denna stadga skulle jämväl innehålla bestämmelser angående behörighetsvillkor samt tillsättning, tjänstledighet, avsked och ansvar för fel i tjänsten.

Genom proposition, nr 22, föreslog Kungl. Maj:t 1921 års riksdag att antaga det av kyrkomötet antagna lagförslaget. Över detta avgavs utlåtande, nr 25, av riksdagens första lagutskott, vilket anförde:

Ett sammanförande av de nu på skilda håll förekommande stadgandena rörande klockare m. fl. befattningshavare måste i och för sig anses innebära en fördel. Likaså må erkännas, att dessa stadganden för närvarande äro behäftade med åtskilliga brister, som på en del håll kunna medföra olägenheter. Icke desto mindre anser utskottet det kunna sättas i fråga, om en lagstiftning av den art och omfattning, som i förevarande proposition föreslås, verkligen är påkallad av ett mera allmänt behov, som måste omedelbart tillgodoses. I det stora flertalet kommuner i vårt land torde man nämligen hittills utan större olägenheter hava funnit sig i de nu rådande förhållandena på ifrågavarande område. Att märka är också, att i de kommuner, där ett livligare intresse för kyrklig sång och musik av en eller annan anledning förefunnits, detta mycket väl har kunnat utvecklas och underhållas utan stöd av en reglerande lagstiftning. Sistnämnda förhållande torde ådagalägga, att kyrkosångens och kyrkomusikens ställning inom kommunerna föga påverkas av lagstiftningen på området samt i stället ytterst är beroende av det intresse hos kommunens medlemmar, som kan förefinnas. Genom lagstiftningsåtgärder torde ett sådant intresse av mera bestående art icke kunna skapas. Då år 1900 det första initiativet togs till de utredningar, som till sist resulterat uti det nu föreliggande lagförslaget, anfördes icke heller önskvärdheten av kyrkosångens och kyrkomusikens höjande som det huvudsakliga skälet för en ändring i de bestående förhållandena på detta område. Ej heller utgick nämnda initiativ från de för kyrkomusikens utveckling närmast ansvariga kommunala och kyrkliga myndigheterna, utan från de för den kyrkliga sången och musiken anställda befattningshavarna själva.

Om utskottet sålunda ställer sig tveksamt redan till frågan huruvida något allmänt och trängande behov av en lagstiftning sådan som den nu föreslagna verkligen förefinnes, så vågar utskottet bestämt ifrågasätta lämpligheten av vissa av de grunder, på vilka förslaget vilar. Särskilt har utskottet funnit det ägnat att väcka allvarliga betänkligheter, att den nu föreslagna ordningen i vissa avseenden skulle innebära ett enligt utskottets förmenande icke påkallat ingrepp i de kommunala myndigheternas självbestämmanderätt.

I sådant hänseende är att märka, att de för handhavande av kyrkosången och kyrkomusiken för närvarande anställda befattningshavarna äro rent kommunala tjänstemän, som väljas av kyrkostämman och avlönas på sätt de särskilda kommunerna själva bestämma, varvid dock avlöningen skall bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen av tjänstegörömbalen. De befattningshavare, som enligt förevarande förslag skulle anställas, komme däremot att intaga en helt annan ställning. Även de skulle

visserligen i regel tillsättas genom val å kyrkostämman, men förslaget stadgande om att de skola vara kyrkliga tjänstemän liksom även dess bestämmelser i övrigt komme att giva kantorerna en gent emot kommunerna betydligt mera oberoende ställning och i viss mån göra dem till ett slags statstjänstemän, allt under det att kommunerna dock fortfarande skulle svara för deras avlöning.

Inskränkningen i kommunernas rätt kommer särskilt till synes uti de föreslagna stadgandena om sättet för bestämmande av kantorernas avlöning. Under det att för närvarande varje kommun har rätt att inom rimliga gränser bestämma de avlöningsbelopp, som skola utgå till klockare och organister, skulle kommunernas befogenhet, då det gäller att bestämma kantorernas avlöning, komma att inskränka sig till uppgörande av ett förslag i ämnet, vilket förslag för att bliva gällande alltid måste underställas domkapitlets prövning och fastställelse och dessutom i vissa fall genom beslut av Kungl. Maj:t skulle kunna ändras även emot församlingens önskan.

Vid löneförslaget upprättande är kommunens befogenhet dessutom ytterligare inskränkt genom föreskriften, att de föreslagna lönerna icke få understiga vissa i lagen angivna minimibelopp, olika för de olika slagen av kantorsbefattningar. Från denna senare bestämmelse skulle visserligen avvikelser i vissa fall kunna få ske, men endast med domkapitlets medgivande.

De principer, som sålunda kommit till uttryck i det framlagda lagförslaget, har utskottet icke ansett sig kunna godtaga. Att giva statsmyndigheter en i detalj ingående bestämmanderätt rörande avlöningar, för vilkas erläggande kommunerna äro ansvariga, är enligt utskottets förmenande i detta fall icke riktigt eller lämpligt. Visserligen har så i vissa fall redan skett, då det gällt undervisning och hälsovård, alltså på områden, där ett påtagligt statsintresse av enhetlig reglering föreligger, men att utsträcka denna princip till att gälla även på förevarande område kan enligt utskottets förmenande icke anses tillrädligt. Ej heller kan utskottet tillstyrka, att vissa avlöningsbelopp för ifrågavarande tjänstemän i lag fixeras. Kommunernas löner till dessa kommunala tjänstemän böra enligt utskottets mening liksom hittills bestämmas av kommunerna själva utan medbestämmanderätt för statens myndigheter.

Man har med den föreslagna anordningen trots sig kunna skapa förbättrade möjligheter för erhållande av högre kvalificerade personer till kantorsbefattningarna. Utskottet kan ej dela dessa förhoppningar. För att kunna åstadkomma någon mera avsevärd verkan i detta avseende måste nog de föreslagna minimibeloppen anses vara alltför knappt tillmätta, även om de kunna för kommunerna vara betungande nog. Enligt utskottets förmenande torde det därför vara lämpligast att såsom hittills åt kommunerna själva överlämna att efter råd och lägenhet anställa personer med erforderliga kvalifikationer, varvid fordringarna inom en viss gräns givetvis måste anpassas efter de avlöningsvillkor, som kommunerna hava möjlighet att erbjuda.

Även i det föreliggande förslaget har man för övrigt måst taga hänsyn till det förhållandet, att en del av våra mindre kommuner skulle i

ekonomiskt avseende alltför hårt betungas av de föreslagna minimilö-
nerna. Man har i anledning härav för sådana fall måst tillgripa utvägen
att medgiva anställandet av befattningshavare med lägre kompetens än
den i allmänhet i lagen fordrade. Då det kan antagas, att en del av våra
mindre kommuner äro i det ekonomiska läge, att de måste begagna sig av
detta medgivande, skulle följden härav bliva, att de nu rådande förhållan-
dena på ifrågavarande område komme att på många ställen fortfara oför-
ändrade, i det de mindre kompetenta befattningshavarna alltjämt komme
att kvarstå eller ersättas av andra med lika svag kompetens. Den huvud-
sakliga förändringen i de bestående förhållandena bleve måhända alltså
blott, att kommunernas utgifter för dessa befattningshavares avlöning kom-
me att åtskilligt ökas. Att märka är nämligen att icke heller dessa befatt-
ningshavares avlöningar skulle få bestämmas av kommunerna ensamma,
utan även de måste underställas domkapitlens prövning och fastställelse.

Utän att vilja sätta i fråga domkapitlens goda vilja att underkasta de
av kommunerna framlagda löneregleringsförslagen en objektiv prövning,
torde man dock med tämligen stor säkerhet kunna utgå ifrån att de vid
denna prövning ofta skulle visa en viss benägenhet för att få lönebelop-
pen satta så högt som möjligt. Huru än domkapitlen för övrigt härvidlag
komme att förhålla sig, måste dock redan på grund av lagförslaget egna
bestämmelser de nu utgående lönerna till de för kyrkosångens och kyrko-
musikens handhavande anställda befattningshavarna komma att väsentligt
förhöjas, därest förslaget upphöjdes till lag. Därmed skulle nämligen
följa, förutom en förhöjning av själva grundlönerna, även skyldighet för
kantorsdistrikten att efter beslut av Konung och riksdag å desamma utgiva
dyrtidstillägg.

Härtill kommer, att den i förslaget stipulerade skyldigheten för kom-
munerna att i vissa fall tillhandahålla bostad åt ifrågavarande befatt-
ningshavare kan komma att tvinga kommunerna till en särskilt i dessa
tider betungande nybyggnadsskyldighet.

För de flesta kommuner komme förslaget antagande sålunda att in-
nebära utgivande av betydligt högre avlöningsförmåner än de nu utgå-
ende. Dessa dryga kostnader för kommunerna skulle endast i någon
mån minskas genom de under åttonde huvudtiteln i årets statsverkspropo-
sition ifrågasatta bidrag av statsmedel till bestridande av ifrågavarande
avlöningar.

Av vad utskottet sålunda anfört framgår, att utskottet icke kan till-
styrka förevarande förslag till lag om kantorer.

Propositionen avslogs av riksdagen under åberopande av vad lagut-
skottet anfört.

Frågan upptogs ånyo genom motion vid 1925 års kyrkomöte, vilket
hos Kungl. Maj:t gjorde den anhållan, varom förmäles i förevarande av
herr biskop Danell m. fl. avgivna motion.

Den av 1925 års kyrkomöte gjorda framställningen om överarbet-
ning av 1920 års förslag till lag om kantorer är ännu beroende på Kungl.

Maj:ts prövning. Någon överarbetning av laförslaget i dess helhet torde ej vara verkställd eller ens påbörjad. Däremot har man efter år 1925 slagit in på de partiella reformernas väg. Sålunda utfärdades den 16 april 1930 en kungörelse angående villkor för behörighet till organist- och kantors-(kyrkosångar-)befattningar. Ett ytterligare steg har tagits genom framläggandet av det förslag till lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister, som utskottet i sitt betänkande nr 2 förordat till antagande.

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att bestämmelserna om kyrkomusikernas ställning icke äro tillfredsställande. Även 1921 års första lagutskott har medgivit, att de nuvarande stadgandena i ämnet äro behäftade med vissa brister. Kyrkolagsutskottet kan ansluta sig till motionärernas yrkanden i vad de avse återupptagande och fortsatt bedrivande av reformarbetet. Utskottet ifrågasätter emellertid, huruvida det lämpligaste förfarings sättet är att upptaga den år 1921 fallna frågan om en lagstiftning, som överspänner hela kyrkomusikerinstitutionen, och att därvid anknyta till 1920 års förslag. Utskottet håller i stället före, att det vore lämpligare att fortsätta på den redan beträdda vägen med partiella reformer.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att kyrkomötet i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om fortsatt utredning rörande kyrkomusikernas ställning, ävensom om framläggande av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Härtill må ytterligare erinras om att kyrkomötet biföll herrar Auléns och Thörns motion om sådan ändring i lagen av 1894 om val av organist, att besvär över förslaget skall kunna anföras icke såsom nu efter utan i stället före valet samt att val alltså, där besvär anförts, icke må hållas förrän utslaget vunnit laga kraft.

Recensioner.

Liturgi.

Den allmänna Bönboken (The Book of Common Prayer på svenska, översatt av G. Hammar-sköld. — The New York Bible and Common Prayer Book Society, 1914.

År 1922 ingingo svenska och engelska kyrkan nattvardsgemenskap. Denna förbindelse är ett uttryck för de båda kyrkornas inresläktskap och gemensamma

historia. Även om man icke såsom Dr. G. Hammar-sköld kan säga att »the English Church is the real mother of the Church of Sweden», så måste dock medgivas att engelsk mission varit verksam i vårt land och kraftigt bidragit till grundläggningen av Kyrkan i Sverige.

I Nordamerikas Förenta stater möttes de två kyrkorna på nytt och även här uppdagade man rätt tidigt den inre släktskapen. Redan under kolonialtiden, på